

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XI-ik évf.

Szeptember, Október 1876.

5-ik füzet.

A M a n d e u s o k r ó l.

GRÓF KUUN GÉZÁTÓL.

A mandeusokról Európában különböző nevek alatt történt említés, nevezettek 1) János tanítványainak, János-keresztényeknek, 2) sabeusoknak, 3) nazareusoknak vagy nasoreusoknak és 4) mendeusoknak vagy helyesebben mandeusoknak. Ezen nevek közül a „János tanítványai“ vagy „János-keresztények“ elnevezést nem magok adták magoknak, hanem a tudós Petermann Henrik helyes megjegyzése szerint a közöttök megfordult keresztény missionariusok egyike rólok szoltában kezdette használni, mely első említés folytán őket Európában a tudósok ezen név alatt említették. Az illető missionáriust Petermann szerint ezen felekezet megnevezésekor vagy azon körülmény tévelyitette el, hogy történetesen akkori papjok Jahja-nak neveztetett, mely név nálók igen gyakori, vagy pedig e felekezet hitágazataiban egyedüli prófétájoknak tartott keresztelő Jánosról való gyakori megemlékezések és a folyvást ismétlődő kereszttség, a mely szerintök a bűnbocsátnak szükséges feltétele. Azonban ezen elnevezés felette hibás, mert ámbár János e felekezet vallásában kitűnő helyet foglal el, keresztényeknek egyáltalában nem mondhatók, mert egy vallás iránt se viseltetnek anynyi ellenségeskedéssel, mint épen a keresztény vallás iránt, sőt a keresztények Messiását egyenesen Antikrisztusnak tartják. A sabeus név közöttök is divik s obba alakban s értelmezések szerint „keresztelőt“ jelent (s ě b a' és s a b a' a Talmud nyelvében „beáztatni“-t jelent, a syrben s ě b a' „keresztelni“-t is jelenthet, a szokottabb syr kifejezés 'e m a d, mely valószínűleg az arab ʕamata „bemeríteni“, ʕamada „a kardot hüvelybe tenni“ ige tövéből eredett), a muhammedanusok azonban, a kik a mandeusokat sabiusoknak nevezik (sabi'úna) ezen név alatt a Kor'ánban említett csillagimádókat értik, kik imádkozáskor észak felé fordultak, s a subi'úna elnevezést a mandeusokra alkalmazván, a keresztényeknél gyakorolt sibʕatum-ra (baptismus) nem gon-

dolnak. A mandäusoknak ezen a muhamedäusoknál használatban levő elnevezésük ellen azon okból nincs kifogások, mert ez által utóbbiak részéről békeségesebb tőrésre számíthatnak. Tudvalevőleg az Islám a Kor'änban megemlített vallásfelekezetek iránt némi türekenységgel viseltetik. Nasoreusoknak a mandeusoknál csak azok neveztetnek, kik a hitágazatok és a szertartások ismeretében, ugy szintén erkölcsi magok viseletében tökéleteseknek találtatnak, mely okból irományaikban is a nasoreusok a mandeusoktól megkülönböztetnek. Ezen név tulajdonképen a Krisztust valló keresztényeket jelentette, de utóbb valószínűleg a nazir (nasireus) szóval öszszeavartatván, a mandeusok vallási rendszerében az említett értelemre tett szert. A mandeusok tulajdonképeni neve Mandäje szerintök az istenesen élöket jelenti, e név azonban Petermann helyes megjegyzése szerint patronymicum s Mandahajje „a kinyilatkozott Isten“ kifejezésből képeztetett s a „kinyilatkozott Isten fiát“ jelenti. Az általunk alább közölt érdekes olasz szövegben a mandeusok „Sabei“-knek neveztetnek s itt megjegyzem, hogy a mandeus dialectusban a syrnek megfelelőleg a keresztelésre két kifejezés van, u. m. 1) az amad igető Af'el alakja 2) az északi és déli sémi nyelvek saba' igetőve. A muhamedanusok talán nem anynyira a sobba névre való tekintettel, hanem leginkább azon okból nevezték a mandeusokat sabeusoknak, hogy e vallásfelekezetnél az astrologiának némi nyomait fedezték fel, mert Petermann szerint is a csillagmagyarázat, jelesen a születés csillagának megfigyelése nálók szokásban volt.

A mandeusok, a menynyire historiai létezésök nyomozható, az alsó Eufrat és Tigris két partján laktak s Nöldeke szerint dialectusok a babyloniai nabateusokénak tartandó ¹⁾. Az árámi nabatu-król az ékiratok is emlékeznek s azokat az arab nabateusoktól megkülönböztetik ²⁾. A nabateusok mezőgazdaságáról irt könyvben találtatnak ugyan valódi árámi szóalakok, melyeknek egy része a mandeus dialectusban is előfordul, így p. o. 'alalôta (egy növény név), mely összetételnek első része 'ala „lóhere“ árámi eredetű s a mandeus nyelvben szintén előjön; másik része pedig a vele egyértelmű λωτός, melynek mintegy megmagyarázója: de az ezen könyv-

¹⁾ Ueber die Mundart der Mandäer. Göttingen, 1862.

²⁾ „Die Keilinschriften und das alte Testament“ von Eberhard Schrader. Giessen, 1872. Az 56-dik lapon.

ben foglalt árámi nyelvkinccs a tudós Nöldeke megjegyzése szerint kevés és jelentéktelen, a legtöbb nem arab kifejezést ezen munka lelkiismeretlen szerzője részint görögből és arabból rontotta (p. o. smirna „mirha“, görögül *σμίρνα*), részint ezen nyelvekből fordította, s a mikor árámi szavait a népnyelvből vette, azok alakján gyakran változtatott, hogy olvasói régi árámi szavaknak tartsák. E munka a bevezető megjegyzés szerint Kr. u. születése után 291 évvel jött volna létre, illetőleg Ibn Vahsija ekkor fejezte volna bé Kútâmi régi babyloni író árámi nyelven írott munkájának arabra való fordítását, mely fordítást a szerző tanítványa Abû Tâlib 318-ban tisztázott volna le. Nöldeke azonban más véleményben van, szerinte a munka szerzője maga Abû Tâlib, ki munkájának nagyobb tekintélyt szerzendő, azt mesterének tulajdonította s illetéknépen a több állítása következtében az igazhitűséget magoknak tulajdonító muhamedanusok részéről várható zaklatások elől magát biztosította. Kútâmi Nöldeke szerint ép anynyira költött alak, mint az állítólagosan előtte 18,000 évvel élt Janbúsád. Érdekes Nöldekének azon megjegyzése is, mely szerint a nabateusok földműveléséről írt könyv a vallásos fogalmak terén csak ritkán mutat némi megegyezést a mandeus irodalommal, mely a benne foglalt tarkalékosságnak itt-ott különös és csodás kiállításában a régiségnek sok igaz gyöngyét őrizte meg. Tenkelûsâ astrologiai képes könyvét Nöldeke szerint szintén Abû Tâlib írta ¹⁾.

A mandeus felekezetnek különleges helyzeténél fogva némileg az általok beszélt nyelvjárás is különbözhetett 'Irâk rokonfajú lakosaiétól, de ezen különbség lényeges nem lehetett. Az irodalmi syr nyelv, mely a syr írók szerint az edessai dialectus volt (Edessa = Urhói), mint észak mesopotamiai a palaestinai árámi nyelvjárásnál a mandeushoz közelebb állott, mely utóbbi a babeli tal mud és a nestorianusok által beszélt és még mai nap is élő új syr nyelvvel van legszorosabb rokonságban. Barhebreus is háromféle syr nyelvjárásról emlékezik, u. m. 1) az edessairól, mely a syr irodalom nyelve, 2) a damaskusiról, mely a tulajdonképeni Syriában és utóbb Palaestinában beszéltetett (a még jelenben is élő, Malu'la-ban beszélt dialectus ezen palaestinai árámi nyelvjárás maradványa), 3) a nestorianusok nyelve Assyria hegyes vidékeiben (mely a syr szótárakban *lesono del'al-nak* neveztetik) s a na-

¹⁾ Z. der D. M. G. XXIX-dik k. 445—455.

bateusok nyelve 'Irákban '). A mandeus ige imperfectumának harmadik személye szintén *n* előrag által képeztetik s ezen nyelvjárásban is az új syrrel megegyezőleg a status emphaticus lett a névszó rendes alakjává, mert azon új-syr szavak, melyek nem végződnek â-ba, idegen eredetűek, s legnagyobb részt még a nőnem és többes szám ragját sem veszik fel. Már az ó syr nyelvben látjuk a status emphaticus alakjának eredeti határain való túlterjedését.

A jelenlegi mandeus irodalom azon egy munka kivételével, mely e felekezet vallási rendszerét tartalmazza, jelentéktelennek mondható. Főmunkájok Sidra rabba a „nagy könyv“-nek vagy ginza „kincs“-nek neveztetik s két részből áll, melynek elseje jamina „a jobb kéz“, másikja sêmâla a „balkéz“ (vagy jobb és bal oldal) név alatt ismeretes; az első rész az egész munka két harmadánál többre terjed s az élőkhez szól, a másik a halottak számára iratott. Az egyes czikkeknél nincsenek felirásaik, hanem czimeik alájok vannak írva, a mit e jelentékeny munka kiadója Norberg nem vett észre. Norberg e könyvet „liber Adami“ név alatt adta ki, még pedig azon okból, mert a mandeusok szerint Hibil Siva nevű angyal egy fényes felhőből kiszálva, Ádám őstünket ajándékozta meg vele, azonban e könyvezim a mandeusoknál ismeretlen és szerintök egy kivételével a többi irományoknak is ez lett volna eredete. Ezen munka százon feljül terjedő fejezetei egyenletlen terjedelműek és egymással nem állanak semmi szerves összefüggésben s nagyrészt a mandeus felekezet szellemi életének különböző korszakokból való s ezért néha egymásnak ellenmondó nyilatkozatainak tartandók. E jelentékeny munka kosmogoniát, theologiát (theophaneíát, theurgiát, theomanteiát), az emberi nemnek legrégebb historiáját s a mandeus felekezetnek ó-kori történetét tartalmazza. A sidra rabba szerint az emberi nem történetének kezdetén csakis igazhívő mandeusok voltak, de idő multával hamis próféták jöttek, kik az emberek közt elhintették a tévelygés és csalódás gyorsan termő magvait. Az első hamis próféta a mandeusok szerint Abrahîm (Abraham) volt, ki a napot imádta, a másik Misa (Mózes volt), a harmadiknak pedig megváltónkat tartják, kit Enbu Mesiha-nak neveznek (enbu = a héber nabi „próféta“). A világ szerintök háromszor pusztult el s mindannyiszor az emberi nem egy emberpárra apadt volna, legelőször a kard és

¹⁾ L. Nöldeke, „Grammatik der neusyrischen Sprache am Urmia-See und in Kurdistan“. Leipzig, 1868. A bévezetés 36-dik lapján.

ragály, másodszer a tűz, harmadszor az özönvíz pusztítottak a föld színén, s e harmadik pusztulás (Kataklysmos) után az egy Nu (Noe) maradt meg családjával. Egyedüli prófétájoknak keresztelő Jánost tartják ¹⁾. Az ősananyagot kosmogoniájok egy óriási gyümölcs „fra“ képében tünteti fel, a melyet az öszszes világ lelke mana rabba de ikâra elevenített meg (mana „lélek“). Mana rabba-ból elsőben ajar siva rabba „a nagy fényesség aetherje szivárgott ki, a mely levegőget mana rabba trónusául választotta. A zo-roasteri tan befolyásának tulajdonítható a mandeus hitfelekezetnek a sötétség fejedelméről való hitczikke, mely szerint minden rossz oka szintén a nagy gyümölcsből eredt volna. Az ősananyag, az elevenítő lélek, s a nagy fényesség levegőge egy a mandeusoknál szentnek tartott háromságot alkotnak, mely háromság kosmogoniájok egyik fő tantétele. Az elevenítő lélek a fényesség levegőgében a nagy Jordan-t hozta létre (Jârdena rabba), a melyből viszont az első élet Hâjje kadmâje származott. Az első élet létre jötte után mana rabba a teremtés és működés teréről visszavonult, az első életből pedig a második élet s Manda de hajje szivárogtak ki. Manda de hajje a tudós Petermann előadása szerint a világ ura, a szeretett fiú, a jó pásztor, a főpap, az élet szava, λόγος, a tanító, az emberi nem megváltója, egy szóval a mandeusok Krisztusa, a kinek nevét is felvették. A kifolyásokról való tantétel gnosticus eredetre mutat, míg Manda de hajje személye a szent evangéliumokban előadottak befolyása alatt jött létre. Manda de hajje az emberi nemnek istenségét különböző időkben nyilvánította ki, s azon személyek, kikben nyilvánult, az ó-testamentum pátriárkái közül valók voltak. Angelológiájok s daemonológiájok szintén gazdag részletekben, így a többi közt érdekes a világosság és sötétség fejedelmei közt folyt háboru leírása. Erkölcsanak a tizparancsolaton alapszik s erkölcsi szabályaik egyik legjelentékenyebb részét Krisztus uunk tanításaiból, nevezetesen a hegyi prédikáció örök igazságaiból merítették. Különös, hogy azon hitfelekezet, mely a vallásos élet alapigazságait a keresztény vallásból vette, melynek Manda de hajje-je Krisztus urunk hasonlatosságára alkotott, ép a keresztény vallás iránt viseltetik legnagyobb ellenségeskedéssel! Keresztelő szt. János s Krisztus urunk tanításai a mandeusoknak nevezett árami néptörzsnél termé-

¹⁾ L. a tudós Petermann „Reisen im Orient“ czimü munkája II. kötetének függelékét, l. 447--465.

szetes fejlődésökben áldásos következményeinek létrejötte előtt oly akadályt szenvedtek, mely miatt eredeti tisztaságuk fényét homály borította. Érdekes volna tudni szellemi életök mind azon körülményeit, mely e változást létre hozta; azonban itt is az eredményt ismerjük ugyan s a tényezőket is legnagyobb részt, de azok egymást érő s megváltoztató hatásainak miértjét s miképenjét nem tudjuk magunknak kellően megmagyarázni.

Liturgiákat Cholaste nevű munkájok tartalmazza, melyet egy Johana bar Bana nevű írójuk szerkesztett. Legendáik érdekesekek és változatosak azon hosszabb mutatványokból itélve, melyeket Petermann közölt „keleti utazása“ második kötetében.

Nöldeke szerint az egész eddigelé ismert mandeus irodalom azt látszik mutatni, hogy vallástudományi s liturgicus irataik az Islám után való időkben keletkeztek, mert ennek kétséget nem szenvedő nyomai meglátszanak rajtok. Ez azonban nem azt teszi, hogy ez iratok tartalmának legnagyobb része az Islámnál újabb volna.

Petermann szerint a jelenleg élő mandeusok számát 1500-ra lehet tenni, azokat is ide számítva, kik Chûzistân-ban laknak s ott még saját nyelvjárásukat beszélik, illetőleg annak elrontott jargon-ját. Nöldeke azt hiszi, hogy ezen jargon nem az élet nyelve, hanem tudományosságot színlelő zagvabeszéd, melylyel többen közülök mások előtt kérkedni szeretnének.

Norberg előtt a mandeusokról igen keveset tudtak Európában s Michaelis is róluk szoltában Norbergre és Walchiusra hivatkozik, illetőleg annak „Commentatio de relig. et lingua Sabaeorum“ és ennek „Observationes de Sabaeis“ című munkájára.

Petermann 1854-ben Bagdâdból Sûk e s s i u c h-ba utazott s onnan januarius 29-én az Eufráton átkelve a Suk e s s i u c h átellenében lakó mandeusokat látogatta meg, s Jahja nevű papjokkal megismerkedvén, azt egy tetemes jutalom megígérése és biztosítása mellett tanítójának megfogadta. Minden nap az egy vasárnap kivételével hat óra hosszat folyt a tanítás s ez egész április végéig tartott így. A pap mind közlékenyebb lett s tanítványát olyanokba is avatta, miket a mandeusok közül is csak a pap tudhat. Petermannak itt jó alkalma volt nemcsak a mandeusok nyelvét, hanem vallásának egész rendszerét, szokásaikat, erkölcsi életöket, tanulmányozhatni, s csakugyan e tekintetben is a tudomány gazdag kincseivel tért haza, s e kincseket szívesen közölte a tudós Nöldekével, ki azok nyelvtani részét két nyelvtudományi munkájában használta

fel, u. m. első rövidebb mandeus nyelvtanában, mely legelőször a göttingai tudós társaság értekezéseinek tizedik kötetében, s azután 1862-ben külön is megjelent, s azon terjedelmes mandeus nyelvtanában, mely egy évtizednél hosszabb ideig tartó tanulmány folytán nem rég látott napvilágot. Dr. Socin, a sémi nyelvek kitünő nyomozója s ismerője (jelenleg Tübingában tanár) Petermann nyomán a S u k e s s i u c k mellett lakó mandeusokat szintén meglátogatta, de nem azon sikerrel, melylyel azt elődje tette, mert a Petermann iránt közlékeny mandeus pap időközben zárkózott lett s nem volt Socin által rávehető, őt a mandeus nyelv és irodalom ismeretébe bevezetni.

A mandeusokról a missionariusok tudósításai folytán már a régiebb utazási leírásokban is történt említés, így a többi közt „Relation de divers voyages curieux“ czimű munka első kötetében (Páris, 1663). Tavaly Florenczben egy igen ritka és érdekes könyvet volt alkalmam tanulmányozni, melyben a mandeusok is megemlítetnek. E könyvnek czime: Prima Speditione all' Indie orientali del P. F. Giuseppe di Santa Maria, carmelitano scalzo, delegato apostolico ne' regni De' Malavari ordinata da nostro Signore Alessandro settimo. In Roma, nella Stamperia di Filippo Maria Mancini. MDCLXVI. E munka harmadik könyvének XV-dik fejezetében következő szavak találhatnak:

Si trovano in Bassora e né suoi contorni (tehát Babiloniában; Basra és Kufa együtt Albasratâni-nak neveztetnek) certi Popoli detti Sabei, e alcuni vogliono, che fussero anche al tempo d' Abramo, e che tenessero sin d' allhora il Battesimo, quale dicono, che domandasse loro; mà che non gli fusse dato per causa della Circoncisione, e che da ciò s' originasse una grandissima nemicitia fra loro descendenti. Affermano questi medesimi, che passando un Califa verso Bassorà per andare in Persia, ordinasse, ch' i Sabei abbracciassero una delle trè leggi, ò di Mosè, ò di Christo, ò di Mahometto, e che loro eleggessero apparentemente quella di Christo, valendosi del Battesimo; per il quale, volendo distinguersi da gl' altri, si chiamassero di S. Giovanni; ritenendo però il primo istituto, secondo la quale opinione devono stimarsi veri Gentili, e Christiani di solo nome, benche loro dicano, d' haver havuta tutta la legge di S. Giovanni, e che furono Batezzati nel Giordano da esso, quali fattisi Christiani venissero ad habitare i Contorni di Bassora, e che vivessero lungo tempo sotto il governo

del Patriarca di Babilonia; ma che poi Sottratti dalla sua obedi-
enza facessero un corpo da se medesimi. Sono senza chiese,¹⁾ e
senza libri,²⁾ per la persecutioni passate de' Mori, e tengono gl'
errori, che segoono.

Credono in un solo Dio, ma corporeo (ez itt nem Javar „a
legfőbb lény,“ kiról egy helyen az van mondva, hogy Mana rab-
ba de ikâra atya lett volna, hanem valószínűleg maga az első
élet (hajje kadmáje), Mana rabba első kifolyása) e vogliono, che
l'Angelo Gabriele sia suo Figlio, che pure tiene Descendenti; e
che Dio ad esso facesse produrre il Mondo cõ l'aiuto di 36 milia
Demòni (ez Petahil vagy Fetahil, a ki a harmadik életnek
(hajje tilithaje) a fekete viz színén látott viszszasugárzatából
eredt.)³⁾

Dicono, che la Terra è composta di sette sfere; sei di me-
tallo, e la settima della medesima Terra: ch' in ciascuna sfera
del cielo si trova un Mare; ch' il Sole e la Luna siano animati;
che venghino portati da una Nave con la Croce per Albero, e cha
da questa ricevino la luce, dalla quale dicono, che Dio generò
l'Angelo Gabriele.⁴⁾ Credono trovasi tanto frà gl' Angeli, quanto
frà i Demòni sesso distinto di Maschi, e Femine, con successione
di Prole (Mana rabba-ról is vallások egyik későbbi stadiumán
azt állították, hogy Demûthêh-t „saját maga képét“ vette nőül,
az első élet szerintök szintén megházasodott, s ez is Demûthêh-t
„saját maga képét“ vette nőül): Vogliono, ch' habbino le loro Cit-
tà, Ville, e Castelli; Chiese, Feste, Musiche, Banchetti, e altro, co-
me noi. Dicono, ch' alla morte de gl' huomini cõ corrono molti
Demòni, che portano l' anime innanzi al Giuditio di Dio, dove so-
uo pesate da due Angeli, e che le Giuste restano nella Gloria, e
l' altre sono date à divorare per strade angustissime a' Cani, Leo-
ni, Serpi e Demoni. Venerano molto la Croce; ma di nascosto, per
timore de' Mori, e li loro Sacerdoti le portano fatta di fillo nelle
camise in parte occulta.

Non ammettono i Sacramenti della Confessione, della Cresi-
ma, e dell' estrema unzione: Hanno il Battesimo, l' Ordine, la

¹⁾ Nem áll, hogy templomaik ne lennének. Templomaikat a folyamok
mellé építették.

²⁾ Könyveikről is tettünk említést, azokat az üldözésektől való félelem
miatt nagy titokban tartották.

³⁾ Petahil a gnosticusok δημοουργός-a.

⁴⁾ Ezen kereszties hajókról Petermannál is van szó.

Messa, e il Matrimonio; ma non sono veri Sacramenti. Battezzano solo di Domenica e ne' Fiumi (minden folyamot Jordánnak neveznek), dove il Sacerdote asperge trè volte il Bambino dicendo ciascuna volta: In nome del Signore primo e ultimo, del Mondo, del Paradiso, più alto d' ogni altezza, Creatore del Tutto.

Si ribattezzano ciascun', anno in una festa di cinque giorni (ez a Parvanajja nevü ünnepe, mely Petermann szerint is öt napig tart s körülbelöl augustus végére esik); eleggono per Vescovo il Figlio più idoneo del Vescovo morto, e se non lascia Figli, un Parente, quale consacrano con alcune orationi per sette giorni, e in questi medemi l' ordinato deve orare, e digiunare, come pure da' Vescovi si fanno i Sacerdoti senz' altra consecratione.

Per l' Eucaristia si Servono di pane impastato con vino e oglio e il vino l' fanno d' uve passe bagnate, quale serve anche per il Calice; mà in luogo della consecratione proferiscono alcune Orationi e Benedittioni e poi ripartono il pane e il vino fra tutti.

Non hanno vesti sacerdotali, e solo i dedicati al culto Divino portano la Croce accennata nella Camiscia. Questi medesimi fanno un sacrificio della Gallina con vesti particolari, tagliando la gola, e tenendola nelle mani, sin che n' esce tutto il sangue, nel quel tempo guardano al Cielo, dicendo: in nome di Dio questa carne sia monda per tutti, che ne mangeranno; il simile fanno dell' Ariete, quale uccidono sopra di rami di palme in luogo netissimo, e asperso con acqua semplice. Tali sacrifici non possono per conto alcuno farsi da Donna, come trà di noi quel della Messa.

Il Ministro del Matrimonio interroga la Sposa se sia Vergine del che si fa dare il giuramento. Poi la Moglie del Ministro l' esamina: Dopo il Ministro battezza i Sposi nel modo sudetto, e li conduce alla lor casa, dalla porta della quale li fa passeggiare sette volte ad una certa distanza,') recitando egli alcune orationi; dopo fattigli entrare gli congiunge trè volte (a mandeusoknál is nagy tiszteletben álló szent hármasszám) con le spalle voltate l' una contro l' altra in modo, che si tocchino le teste, recitando pure da un Libro (itt szerző maga elismeri, hogy csakugyan vannak könyveik); e finalmente senza richiedere del mutuo consenso li

') A sémi népeknél a hetes szám tudvalevőleg szentnek tartatik, s az eskü szó a hébéreknél (s a b a' „esküdni“ hétből (s e b a'), a szent hetes számból képezetett. Az araboknál s a b a' a többi közt „káromolni“-t jelent.

Sposi, apre un altro libro di sortilegi (tehát az akkádi népség varázskönyveinek titkos tartalma legalább részben a mandeusokra is által származott, s ezeknél is vallási szertartássá vált), e gl' annuntia il giorno fausto per consumare il loro Matrimonio. Stimano peccato lo sposalitio d' una non Vergine, e credono lecita la Poligamia, però di Donne della medema Legge: Dicono, che Christo è Anima di Dio (ez talán az ő Manda de hajje-jok), e alcuni affermano, che fù Crucifisso per nostra Salute; e altri, ch' egli spari al tempo della Crocifissione, l' asciando l' ombra sua, che fu crocifissa per esso; e i primi vogliono, che risorgesse il terzo giorno; mà che l' anima volasse in Cielo, e il corpo restasse in terra per ogni luogo (Petermannál Manda de hajje-ról mind ezek nem fordulnak elő, hanem az mondatik, hogy az emberiség megváltója volt s mint ilyen a poklokba szállott, hol is az ördögöt keményen megkötözte, ezután atyjához „az első élethez“ visszatért).¹⁾ Dicono, che la Santissima Vergine concepi bevendo d' un' acqua, che Dio gli comandò; e confessano, che restò Vergine anche dopo il parto.

Credono, che Zaccaria et Elisabetta generassero col solo abbracciarsi; e non conoscono, che questi trè santi. E di S. Gio: Battista dicono, che produsse quatro Figli dall' acque del Giordano, quali fece nutrire da una Donna, che chiamava sua Moglie.

Narrano, ch' il detto Santo lasciasse ordinato a' suoi discepoli, che dopo morto lo crocifigessero, per assomigliarsi à Christo; e che morisse di morte naturale in Sciuster città della Persia; e che ivi sia il Giordano, e il suo corpo in un sepolcro di cristallo (csak néhányan állítják, hogy keresztelő sz. János Susterben temettetett volna el, de abban mindnyájan megegyeznek, hogy nem erőszakos halállal mult ki, s azt mondják, hogy Anus Uthra (egyik főangyal) az égbe ragadta volna).

Celebrano tre feste; una della Creation del Mondo, e d' Adamo per tre giorni (ez a Newrus rabba nevü ünnep, t. i. az új év ünnepe (nev ruz perzsául új napot jelent), mely Petarmann szerint hét napig tart); l'altra di S. Gio: Battista, per altri trè giorni; e l' ultima del Battesimo per cinque (utóbbi ünnep Parvanna-jja-nak hivatik s csakugyan öt napig tart, előbbeni pedig Petermann szerint is sz. János tiszteletére ünnepeltetik. Szerzőnk a mandeusok negyedik, Tirma nevü, nagy ünnepéről nem szól);

¹⁾ A keresztények Krisztusa azonban a mandeusok szerint is felfeszítettett.

osservano la Domenica quanto al non lavorare: ammettono il digiuno della quaresima; ma non l'osservano per timore de' Mori.

Hanno libri di Magie: Stimano immonde le Donne il color turchino, e tutti gl' altri fuor di loro. Hanno lingua e carattere proprio; mà quasi del tutto persó (Szerzőnek a mandeus nyelvről ugy látszik nagyon hiányos ismeretei lehetnek, különben nem mondaná, hogy az majdnem egészen perzsa. Az új syr nyelvben Nöl-deke szerint több perzsa szó nyert polgárjogot, mint a mandeusban ¹⁾). Se ne convertono molti per opra de' nostri Padri di quella Città, quali ne mandano spesso nell' Indie à i luoghi de' Portoghesi.

Mielőtt ezen „a mandeusokról“ irt czikkemet béfejezném, érdekesnek tartom a tudós Petermann már többször idézett könyvéből egy helyet idézni, illetőleg azon helyet egész terjedelmében ide iktatni: „Es muss für den ersten Augenblick höchst befremdend erscheinen, dass die Mandäer, welche meiner Ansicht nach unzweifelhaft aus dem Christenthum hervorgegangen sind, sich so weit davon entfernen konnten, dass sie Christum selbst für einen falschen Propheten erklärten, ja, nicht zufrieden damit, ihn sogar als einen Dämon unter die Planeten versetzten, ihn zum Merkur (Nebbo, syrül N'bu) machten, und den heiligen Geist für die Mutter des Furchtbarsten aller Teufel, des Ur, ansahen. Die Entstehung dieser schrecklichen Verirrung erklärt sich aber leicht, wenn man erwägt, dass sie gleich andern gnostischen Secten Anstoss nahmen an dem Kreuzestod Jesu und desshalb einen doppelten Messias annahmen, deren Einem, dem Jeschu Meschicha sie das Wandeln auf dem Meere, die Verklärung und alle die von ihnen als Zauberkünste betrachteten Wunder zuschrieben, während sie dem Andern Anusch (vielleicht nach dem syrischen bar nošo Bar' nasha) die Speisungen, Heilungen und Todtenerweckungen beilegten. Was aber den heiligen Geist anlangt, welcher Ruchadequdscha im syrischen N. T. genannt wird, so lässt sich ihre verkehrte Ansicht daraus entnehmen, dass sie den Menschen aus 3 Theilen bestehen lassen, den Körper Pagra, dem Geiste, der himmlischen Seele, welche Hibil Siva in Adam und Eva legte, und der thierischen Seele, Rucha, welche den Menschen zu allen Bösen

¹⁾ Grammatik der neusyrischen Sprache am Urmia-See und in Kurdistan. Leipzig, 1868. L. a. 379 l.

verleitet. Denselben Namen gaben sie auch der Mutter des Ur, und sagen von ihr, dass sie noch jetzt alle Zaubereien und bösen Lüste in den Menschen erzeuge. Nur ein gutes legen sie ihr bei, indem sie den Frauen bei dem Gebären (gleich der Juno Lucina) Beistand leisten soll, aber wahrscheinlich um die Neugeborenen sogleich an sich zu fesseln. Der Name des heiligen Geistes in dem syrischen N. T. Rucha de qûdscha veranlasste sie zu der Verwirrung. Sie machten ihn zu der Mutter, Jesu, und versetzten ihn als Sonne unter die Planeten“ ¹⁾. Hibil Siva „a fényesség Abelje“ az ó-testamentumi Abelből alakult s Manda de hajje, a ki egyjárást a Kabbala „első embere“ (Adam kadmon) is, az embereknek legelőször ezen fiában nyilatkozott.

---

¹⁾ L. „Reisen im Orient“. II. k-ét, a 454-dik lapon.